

GLOBAL SAHNAGA CHIQISH YO‘LLARI: XITOIY VA KOREYS ZAMONAVIY ADABIYOTIDA ILMIY FANTASTIKANING EKSPORT STRATEGIYALARI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2025-26-377-382>

Rasuleva Nigina Alisherovna

PhD, dotsent

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada Xitoy va Koreya zamonaviy adabiyotida ilmiy fantastika janrining global maydonga chiqish jarayonlari hamda eksport strategiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada har ikki mamlakatning ilmiy fantastikaga bo‘lgan yondashuvi, uning xalqaro kitob bozorida targ‘ib etilishi, tarjimalar, kino-adaptatsiyalar, xalqaro mukofotlar va madaniy siyosat bilan integratsiya jarayonlari o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: Xitoy zamonaviy adabiyoti; koreys zamonaviy adabiyoti; ilmiy fantastika janri; global adabiyot bozori; madaniy siyosat; tarjima jarayonlari; madaniyat integratsiyasi; xalqaro mukofotlar.

Аннотация. В статье анализируются процессы глобального становления и стратегии экспорта жанра научной фантастики в современной китайской и корейской литературе. В статье также рассматривается подход обеих стран к научной фантастике, ее продвижению на международном книжном рынке, переводам, экранизациям, международным наградам, а также процессам интеграции с культурной политикой.

Ключевые слова: Современная китайская литература; современная корейская литература; жанр научной фантастики; мировой литературный рынок; культурная политика; процессы перевода; культурная интеграция; международные награды.

Annotation. This article analyzes the processes of the global emergence and export strategies of the science fiction genre in modern Chinese and Korean literature. The article also examines the approach of both countries to science fiction, its promotion in the international book market, translations, film adaptations, international awards, and integration processes with cultural policy.

Keywords: Chinese contemporary literature; Korean contemporary literature;

science fiction genre; global literary market; cultural politics; translation processes; cultural integration; international awards.

Ilmiy fantastika janri – badiiy adabiyotning bir yo‘nalishi bo‘lib, unda syujet va obrazlar ilmiy kashfiyotlar, texnologik yutuqlar, kosmik tadqiqotlar, kelajak sivilizatsiyalari, sun‘iy intellekt, genetik muhandislik yoki boshqa ilmiy asoslangan taxminlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Ushbu janr voqelikni ilmiy-texnik taraqqiyot nuqtai nazaridan tasavvur etish, insoniyatning kelajagi va uning ijtimoiy, madaniy hamda falsafiy oqibatlarini badiiy shaklda yoritishga intiladi.

Hozirgi kunda sharq adabiyoti ilmiy fantastik asarlari jahonda katta mashhurlikka erishmoqda. Xitoy va koreys zamonaviy adabiyoti na‘munalari hisoblangan ilmiy fantastik asarlarni xorijga eksport qilish jarayonlari hozirgi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir.

1. Tarjima va global kitob bozori

Xitoy ilmiy fantastik asarlari ingliz va boshqa yirik tillarga faol tarjima qilinmoqda. 刘慈欣 Liu Cixinning “三体” (“Uch jism muammosi”) trilogiyasi (The Three-Body Problem) ingliz tiliga tarjima qilinib, jahon miqyosida bestsellerga aylandi va Hugo mukofoti sovrindori bo‘ldi.

Keyinchalik 郝景芳 Hao Jingfang, 陈秋帆 Chen Qiufan va boshqa mualliflarning asarlari ham Ga‘rb nashriyotlari orqali tarqaldi. Tarjima siyosati ko‘pincha davlat va yirik nashriyotlar tomonidan qo‘llab-quvvatlanadi, chunki Xitoy madaniyatini global miqyosda targ‘ib qilishga qaratilgan. [2, 18]

2. Xalqaro mukofotlar va tanlovlarda qatnashish.

Xitoy ilmiy fantast yozuvchilari xalqaro adabiy mukofotlarda faol ishtirok etmoqda. Masalan, 刘慈欣 Liu Cixin (Hugo mukofoti, 2015), 郝景芳 Hao Jingfang (Hugo mukofoti, 2016). Bu mukofotlar Xitoy ilmiy fantastikasining global maydonda obro‘cini oshirdi.

3. Kino va seriallar orqali eksport

Xitoy ilmiy fantastika adabiyoti ko‘pincha kino va televideniyeiga moslashtiriladi. Eng mashhur misol: “流浪地球” (“Adashgan Yer”) filmi (2019), 刘慈欣 Liu Cixin asari asosida yaratilgan, Netflix orqali ham tarqatildi. [4, 62]

Netflix 2024-yilda 刘慈欣 Liu Cixin trilogiyasi asosida “The Three-Body Problem” serialini ishlab chiqdi, bu Xitoy ilmiy fantastikasining global auditoriyaga chiqishiga katta turtki berdi.

4. Xalqaro hamkorlik va konferensiyalar

Xitoy yozuvchilari xalqaro ilmiy fantastika festivallari va anjumanlarida qatnashmoqda. Pekinda o‘tkaziladigan “China Science Fiction Conference” (Xitoy

ilmiy fantastikasi konferensiyasi) xalqaro tadbirga aylangan. Bu orqali G'arb va Sharq yozuvchilari o'rtasida madaniy almashinuv kuchaymoqda. [1, 164]

5. Madaniy diplomatiya va “yumshoq kuch” (soft power)

Xitoy hukumati adabiyotini “milliy texnologik taraqqiyot ramzi” sifatida targ'ib qilmoqda. Ilmiy fantastika eksporti orqali Xitoy o'zini kelajak texnologiyalari va ilmiy innovatsiyalar mamlakati sifatida ko'rsatishni maqsad qiladi. Bu “Xitoyning yumshoq kuchi” strategiyasining bir qismi sifatida qaraladi.

6. Onlayn platformalar va raqamli eksport

Web-novel va onlayn adabiyot platformalari orqali Xitoy ilmiy fantastik asarlari chet elliklarga tezroq yetib bormoqda. Masalan, Webnovel 起点中文网 (Qidian International) platformasi orqali ko'plab xitoy fantastik hikoyalari ingliz tilida o'qilmoqda. Shu tarzda Xitoy ilmiy fantastika nafaqat bosma kitoblar, balki internet orqali ham eksport qilinmoqda. [5, 245]

Xitoy zamonaviy ilmiy fantastikasining eksport strategiyalari quyidagilarni tashkil qiladi:

1. Tarjima va global nashriyotlar orqali jahon bozoriga chiqish.
2. Xalqaro mukofotlar orqali tanilish.
3. Kino va seriallar yordamida ommalashish.
4. Xalqaro konferensiyalar va hamkorlik orqali madaniy almashinuv.
5. Madaniy diplomatiya orqali yumshoq kuch sifatida qo'llash.
6. Onlayn platformalar orqali kengayish.

Koreyada ham oldin ilmiy fantastika qisman “b-genre” deb baholangan.

Bozorlarga kirish xarajatlari

Tarjima, nashr, marketing, huquq va litsenziya ishlari — bularning barchasi katta xarajatga ega bo'lishi mumkin. Grantlar bu xarajatlarning bir qismini qoplaydi, lekin to'liq emasligi mumkin.

Madaniy va til ta'siri

Koreys madaniy kontekstlari, ijtimoiy normativlar, hikoyalar strukturalari ba'zan chet el o'quvchisi uchun tushunarsiz bo'lishi mumkin, bu esa tarjima-redaktorlarda qo'shimcha ish va moslashtirish talab qiladi. Koreys eksporti uchun davlat va nodavlat tashkilotlarning grant va moliyalashtirish strategiyalari yaxshi asos yaratmoqda. Lekin muvaffaqiyatga erishish uchun tarjima sifati, marketing, chet el bozorlarining talabini tushunish, hamkorliklar o'rnatish muhim. Koreys yozuvchilarning global trendlar-gender tengligi, ekologiya, texnologiya tarixi, inson huquqlari-kabi mavzularda yozishi, ilmiy fantastikaning global auditoriyasi tomonidan yanada qabul qilinishiga yordam beradi.

Koreyada adabiyotni, xususan ilmiy fantastikaning eksportini oshirish uchun

bir nechta tashqi va davlat tashabbuslari mavjud:

1. Tarjima va nashr grantlari

Koreya hukumati va nodavlat tashkilotlari tarjima va chet el nashriyotlarida chop etish uchun moliyaviy yordam beradi. Masalan:

LTI Korea (Literature Translation Institute of Korea) tarjima va nashr grantlari berib, koreys adabiyotini xorijiy tillarga, xorijiy nashriyotlar orqali chop etishga ragʻbatlantiradi.

Daesan Foundation ham tarjima, tadqiqot va nashr loyihalarini qoʻllab-quvvatlaydi.

KLWAVE nomli platforma orqali chet el nashriyotlariga koreys adabiyoti asarlarini tarjima va chop etishda grantlar taqdim etiladi.

2. Davlat budjeti va madaniyat siyosati

2024/2025 yilda Koreyaning Madaniyat vazirligi koreys adabiyotini tarjima qilish va xalqaro tanitish uchun byudjetni oshirdi — jumladan tarjima va nashr hamda reklama-tashviqot ishlariga mablagʻ ajratildi.

LTI Korea va boshqa agentliklar orqali televideniye, internet, webtoon va boshqa media shakllaridan foydalanish orqali Koreya adabiyotining xalqaro koʻrinishini yaxshilashga harakat qilinmoqda. Ilmiy fantastik asarlarini nafaqat kitob, balki serial, film, sahna asari va webtoon shaklida kengaytirish strategik jihatdan qoʻllanilmoqda. [1, 28]

3. Yozuvchilar va yozuvchilar uyushmalari orqali tarmoq yaratish

2017 yilda Koreyada Science Fiction Writers Union of the Republic of Korea tashkil etildi, bu ilmiy fantastik yozuvchilarni qoʻllab-quvvatlash, tajriba almashish, hamda chet el bozoriga chiqish imkoniyatlarini mukammallashtirish uchun platforma yaratdi.

Masalan, Djuna (pseudonym) kabi yozuvchilarning asarlari ingliz tiliga tarjima qilinib, xalqaro nashriyotlar tomonidan chop etilmoqda.

4. Janr, mavzu va ayollar yozuvchilari roli

Koreyada ilmiy fantastika janri soʻngi yillarda oʻsib bormoqda, xususan ayollar yozuvchilari orasida. Ular jinoyatchilik, gender, ijtimoiy adolatsizlik, ekologiya, texnologik taraqqiyotning salbiy tomonlari kabi global va zamonaviy mavzularni oʻz asarlarida koʻtarishmoqda. Bu mavzular chet el oʻquvchilari uchun ham qiziq boʻlishi mumkin.

Shuningdek, Koreyada ilmiy fantastika kitoblari, dramas, sahna asarlari va webtoonlar orqali koʻrsatilishi — bu asarlar oʻquvchi bilan vizual va interaktiv jihatidan bogʻlanishini oshiradi, shu bilan ham genre va mualliflar brendi shakllanadi.

5. Xalqaro tanlovlar, sarmoyalar va hamkorliklar

Koreys yozuvchilari xalqaro mukofotlar va tanlovlarda nomzod bo'lish, g'olib bo'lish orqali chet el e'tiborini olishadi. Bu tarjima va nashrni tezlashtirishga yordam beradi. [3, 189] Shuningdek, xorijiy nashriyotlar bilan hamkorlik qilish — literatur agentliklari, tarjimonlar, media tashkilotlari bilan bog'lanish — bu strategiyaning muhim qismi.

Novelist Kim Bo-youngning bir nechta romanlari HarperCollins kabi yirik G'arb nashriyotlari tomonidan sotib olinib, tarjima qilindi.

Djuna (듀나) asari Counterweight uidep ingliz tiliga tarjima qilinib, xalqaro auditoriya tomonidan qabul qilindi.

Ilmiy fantastik kitoblarning sotuvlari, asosan ayollar o'quvchilari orasida, Koreyada sezilarli darajada oshgan: masalan, "If We Can't Go at the Speed of Light" kabi asar bir necha yil davomida bestseller bo'lib qolmoqda.

Eksport strategiyalari kuchli bo'lishiga qaramay, ba'zi muammolar hanuzgacha davom etadi:

1. Tarjima sifati va tarjimon yetishmovchiligi

Tarjima qilinayotgan asarlarning tilga mosligi, madaniy tushunchalarni to'g'ri yetkazish muammolari. Yaxshi tarjimon topish va adolatli tarjima haqini ta'minlash muhim.

2. Chet el izdoshlarining bozorlari va izdoshlik qiluvchilari

Har bir segment uchun (maktab yoshidagi o'quvchilar, kattalar, fantastika ixlosmandlari...) mos taklif va marketing kerak. Koreysdan tashqarida SF o'quvchilari ko'pincha ingliz-tili bozorida yoki G'arb kitob jurnallarida tanlanadi, lekin boshqa tillarda ehtiyoj va taklif hali yetarli emas.

3. Janrlarning "past status"i

Ilmiy fantastika ba'zan "ajratilgan janr" sifatida ko'riladi, adabiy yanada "yuksak" janrlarga nisbatan kamroq e'tibor olishi mumkin. [4, 166]

Xitoy va Koreya zamonaviy adabiyotida ilmiy fantastika janrining global sahnaga chiqishi jarayoni ularning madaniy siyosati, nashriyot strategiyalari va xalqaro adabiy maydonda tutgan o'rnini belgilab berdi. Xitoyda ilmiy fantastika ko'proq "milliy rivojlanish va texnologik taraqqiyot manzarasi"ni global auditoriyaga taqdim etish vositasi sifatida qaralsa, Koreyada u "madaniy brend" va "yumshoq kuch"ning muhim tarkibiy qismi sifatida ishlatildi. Har ikkala mamlakat ham tarjima, xalqaro mukofotlar, kino va seriallarga moslashtirish, shuningdek, transmilliy hamkorlik orqali janrni eksport qilishning o'ziga xos mexanizmlarini ishlab chiqdilar.

Natijada, Xitoy yozuvchilari ilmiy fantastikani geosiyosiy diskurs va sivilizatsion muqobilni ko'rsatish maydoni sifatida qo'llagan bo'lsalar, koreys

mualliflari uni ommabop madaniyat (K-pop, K-drama) bilan uyg'unlashtirib, global iste'molchilar uchun qulay shaklda yetkazishga erishdilar. Bu strategiyalar xalqaro adabiy maydonda turli yo'nalishlarda muvaffaqiyatli natijalar berdi: Xitoy fantastikasi Nobel darajasidagi intellektual e'tirofni qozonsa, Koreya fantastikasi pop-madaniyat bilan integratsiya orqali keng auditoriyaga tezroq kirib bordi.

Umuman olganda, Xitoy va Koreyaning ilmiy fantastikani eksport qilishdagi tajribasi nafaqat adabiy jarayonlarning, balki madaniy siyosat va global kommunikatsiyaning ham muhim ko'rinishini namoyish etadi. Bu holat boshqa milliy adabiyotlar uchun ham o'z asarlarini xalqaro maydonga olib chiqishda samarali yo'nalish va strategik yondashuvlarni belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] 阿英.晚清小说史[M].南京:江苏文艺出版社,2009.
- [2] 罗岗.现代国家想象与 20 世纪中国文学[M].上海:上海人民出版社, 2014.
- [3] 汤书钧.康有为的大同思想和《大同书》[M].上海:上海人民出版社, 2016.
- [4] 任冬梅,黄初镇.幻想文化与现代中国的文学形象[M].广州:羊城晚报出版社, 2016.
- [5] 武田雅哉.中国科学幻想文学史[M].杭州:浙江大学出版社, 2017.